

Advies voor ondersteuning op de aanpak van digitale geletterdheid in het onderwijs

Marieke van Osch, Joyce Martina, René Montenarie, Marjolijn Bonthuis

Review en input van een deel van de ECP-Klankbordgroep Digitale Geletterdheid

Versie: december 2023

Inhoudsopgave

1. Inleiding en aansluiting.....	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Expertisepunt digitale geletterdheid	4
1.3 Aansluiting	5
2. Analyse behoeften	6
2.1 Monitor digitale geletterdheid - uitkomsten.....	6
2.2 Quicksan 2022	7
2.3 Netwerkscan 2023	7
3. Gewenste ondersteuning - aanbod	7
3.1 Wat zijn de wensen?.....	7
3.2 Ondersteuning macroniveau - expertisepunt digitale geletterdheid en ondersteunende partijen.....	9
3.3 Ondersteuning mesoniveau - bestuursniveau.....	11
3.4 Ondersteuning microniveau - schoolniveau.....	13
4. Samenwerkende partijen	14
4.1 Mogelijke schets van oplossing en samenwerking.....	14
4.2 Uitvoering	15

1. Inleiding en aansluiting

1.1 Inleiding

ECP|Platform voor de Informatiesamenleving voert het projectmanagement van de Monitor Digitale Geletterdheid PO en de Monitor Digitale Geletterdheid VO en doet dit nadrukkelijk in samenwerking met partijen die dicht bij het thema, het onderwijs en het bedrijfsleven staan.

De Monitor Digitale Geletterdheid PO is uitgevoerd in [2019](#) en [2021](#), de Monitor Digitale Geletterdheid VO is uitgevoerd in [2021](#). De monitor Digitale Geletterdheid vormt de basis waarop publieke –en private partijen samenwerken onder de coördinatie van ECP. Het doel is inzicht te geven zodat onderwijsinstellingen ondersteund kunnen worden in het ontwikkelen van het thema digitale geletterdheid in hun onderwijs, zodoende dat alle kinderen in Nederland gelijke kansen hebben om hun digitale vaardigheden te ontwikkelen.

Stichting ECP doet in deze aanvraag het verzoek tot een voortzetting en verdieping van de aanpak uit de afgelopen jaren. De Monitors zijn een initiatief van Stichting ECP i.s.m. partners verenigd in de Klankbordgroep Digitale Geletterdheid (KBG DG), uitgevoerd door DUO Onderwijs en Onderzoek en mogelijk gemaakt door het ING Nederland fonds. In de klankbordgroep zijn vertegenwoordigd, Openbaar Onderwijs Groningen, Kennisnet, Netwerk Mediawijsheid, SLO, Koninklijke Bibliotheek (KB) en ECP.

ECP en de partners uit de Klankbordgroep streven ernaar met beide monitors inzicht te krijgen in de stand van zaken op het gebied van digitale geletterdheid op scholen in Nederland. Inzicht in:

- de stand van zaken op met betrekking tot (inschatting van) digitale geletterdheid van de leerlingen, de aandacht in vakken en projecten, de ondernomen activiteiten en de aandacht voor thema's rondom digitale geletterdheid
- de aanwezigheid van randvoorwaarden die noodzakelijk zijn om (verder) te kunnen werken aan digitale geletterdheid en de (mogelijke) barrières hierbij.

De rol van de monitor is het geven van inzicht in de vorderingen op het gebied van digitale geletterdheid op scholen in Nederland, naar de inschatting van leerkrachten, docenten, bestuurders, etc.

Naast het uitvoeren van de monitor wilden de partijen verenigd in de KBG DG samenwerken en verkennen of zij kunnen bijdragen aan het ondersteunen van het onderwijs in de weg naar implementatie van digitale geletterdheid in scholen. Hiertoe heeft ECP samen met de partners uit de KBG DG naast het uitvoeren van de monitor PO en VO het ING Nederland fonds voorgesteld een stapje verder te gaan en dit advies is de invulling van de opdracht uit de overeenkomst met ING Nederland Fonds.

Het ontwikkelen van een plan voor ondersteuningsstructuur die scholen helpt bij de implementatie van digitale geletterdheid. ECP en de betrokken partners willen zich inzetten om het funderend onderwijs te ondersteunen om digitale geletterdheid een uit structurele, geïntegreerde plek te geven in het onderwijs aan leerlingen. Graag willen wij naast monitoring en agendering een stap verder gaan. We voeren gezamenlijk met de Klankbordgroep leden een verkenning uit voor een ondersteuningsstructuur die het onderwijs nodig zal hebben de komende jaren richting de implementatie van digitale geletterdheid. Dit doen we aan de hand van:

- a. Een 'QuickScan Pijnpunten digitale geletterdheid'
Hiermee identificeren we aanscherping van de 'pijnpunten' op scholen richting de implementatie, mede op basis van deze uitkomsten kunnen we een concreet plan voor ondersteuningsstructuur (b) opzetten.
- b. Plan voor ondersteuningsstructuur
Een uitgewerkt plan voor ondersteuningsstrategie m.b.t. implementatie van digitale geletterdheid. Gebaseerd op de uitkomsten van de Quickscan alsook gesprekken met experts en (ondersteunend) netwerk van bedrijven, overheid, onderwijs. **Leren door implementeren en samenwerken staat hierin** centraal. Visie vormen door te doen en met ervaring van anderen te leren. In kleine stappen vooruit. Dit kunnen we doen door vertegenwoordigers van digitale geletterdheid en onderwijsprofessionals samen te brengen, plannen te maken, best practices uit te wisselen, visie te benadrukken en gastsprekers uit te nodigen. Elkaar helpen bij eventuele pijnpunten en het wiel niet voor elke school opnieuw uitvinden.

Bron: overeenkomst ING NL fonds.

Bij het toekennen van deze aanvraag was er nog geen plan voor een landelijke ondersteuningsstructuur. Inmiddels hebben SLO en Kennisnet de opdracht gekregen van OCW om een expertisepunt digitale geletterdheid in te richten. Bij het opstellen van het plan voor een ondersteuningsstructuur (b hierboven) zijn zij om deze reden niet betrokken geweest.

1.2 Expertisepunt digitale geletterdheid

In [de vaststelling van de begrotingsstaten van OCW, van 20 maart 2023](#) aan de tweede kamer heeft minister Wiersma aangegeven in 2023 een expertisepunt digitale geletterdheid in te willen richten. Dit is een beleidsreactie op het stuk van de Onderwijsraad 'Naar hoogwaardig digitaal onderwijs'.

Het Expertisepunt brengt vraag en aanbod bij elkaar rondom digitale geletterdheid voor het primair, voortgezet en gespecialiseerd onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en voor (leraren)opleidingen. Het ministerie van OCW heeft Kennisnet en SLO gevraagd om het Expertisepunt op te zetten. Dat zullen zij doen in samenwerking met verschillende onderwijspartners.

Op de website van het Expertisepunt digitale geletterdheid is in het najaar informatie over beleid en praktijk van digitale geletterdheid te vinden en te delen. Ook vind je op de website actuele informatie, tips en inspiratie. Het Expertisepunt verbindt partijen met elkaar die al actief zijn of aan de slag willen met digitale geletterdheid door het organiseren van fysieke en online bijeenkomsten. Een supportafdeling beantwoordt vragen van scholen. Het Expertisepunt wordt opgezet en ingericht mét het onderwijsveld en vóór het onderwijsveld.

Het Expertisepunt helpt scholen ook om de professionaliteit van leraren en schoolleiders te versterken. Bovendien gaat het Expertisepunt stimuleren dat scholen en andere relevante kennisinstellingen meer kennis delen en meer samenwerken, zodat er een lerende cultuur op het gebied van digitale vaardigheden ontstaat.

Bron: Kennisnet

Inmiddels is bij de lancering van het expertisepunt op 22 november 2023 deze infographic gedeeld met meer informatie:

Inspireren, ondersteunen en verbinden van digitale geletterdheid in het onderwijs

Het expertisepunt ondersteunt het onderwijs in digitale geletterdheid en verbindt iedereen die er al actief aan werkt of ermee aan de slag wil. Wat gaat het expertisepunt bieden?

Bron: expertisepuntdigitalegeletterdheid.nl

1.3 Aansluiting

Het voorliggende advies wil de ontwikkeling naar een expertisepunt digitale geletterdheid (EPDG) optimaal ondersteunen.

In het najaar van 2023 is een start gemaakt met het EPDG. Onder de regie van OCW is de opdracht aan SLO en Kennisnet gegund om dit in te richten. Door SLO en Kennisnet zijn verschillende andere partijen gevraagd aan te haken. ECP kan ondersteunen in het bij elkaar brengen van publieke en private partijen om het EPDG te ondersteunen. Denk bij publieke partijen aan Beeld & Geluid, Netwerk Mediawijsheid, de Koninklijke Bibliotheek. Voor onderwijs zelf zijn partijen als de PO-Raad, VO-Raad, AOb, sectorraden en vakverenigingen zoals I&I belangrijk. In de private sector kan OON zorgdragen ondersteuning en zijn de leden van MEVW ook essentieel in het verzorgen van het aanbod.

Het EPDG geeft aan de kracht bij onderwijs te willen laten liggen. Voor PO staat benoemd "volledige leergebied waar mogelijk in samenhang integreren" en voor VO staat benoemd "vakintegratie waar kan en vakspecifiek waar nodig". Ook benoemen SLO en Kennisnet dat de professionalisering van leraren essentieel is (zittende leraren en lerarenopleidingen).

In het eerste kwartaal van 2024 zal SLO de nieuwe kerndoelen en leerlijn digitale geletterdheid in concept presenteren. Daarop volgt een periode van beproeving van deze concepten.

Uit de monitor (zie volgende hoofdstuk) blijkt dat scholen hier nog niet klaar voor zijn. In dit advies zetten we uiteen hoe scholen ondersteund kunnen worden in deze implementatie op het landelijke niveau, bestuurlijk niveau en het niveau van de school en klas.

Dit kan scholen ondersteunen het nieuwe curriculum goed te omarmen en te implementeren in een aanpak en tempo die per school kan verschillen. Daarom is de basis en structuur van dit plan ook afkomstig uit het onderwijs: de cyclische procesaanpak om de implementatie van digitale geletterdheid aan te pakken.

2. Analyse behoeften

2.1 Monitor digitale geletterdheid - uitkomsten

PO

In 2023 heeft wederom een monitor plaatsgevonden. Leerkrachten PO schatten het niveau van leerlingen weer bijna hetzelfde in dan in 2019 en lager dan in 2021, dit is waarschijnlijk omdat tijdens de corona de leerlingen online bezig waren. Zorgelijk is dat nog steeds 36% van de leerkrachten de noodzaak van digitale geletterdheid niet hoog vindt. Nog steeds geeft 16% geen aandacht aan digitale geletterdheid.

Van de basisscholen heeft 43% een coördinator, ongeveer een derde heeft een werkgroep. Vanaf groep 6 is er meer aandacht voor mediawijsheid. Men wil bestaand materiaal aanvullen met eigen materiaal. De ruime meerderheid van de leerkrachten (87%) besteed aandacht aan minimaal één thema rondom digitale geletterdheid. Van de leerkrachten is 52% ervan op de hoogte dat digitale geletterdheid onderdeel van het curriculum gaat worden, bij ICT-coördinatoren, schoolleiders en bestuurders ligt dit aantal nog hoger. Toch wordt door meer dan de helft van de scholen geen gebruik gemaakt van een leerlijn of leerdoelen en worden vorderingen van leerlingen vrijwel niet in kaart gebracht.

Er zijn voor deze monitor in het PO 4808 respondenten gehoord.

VO

Docenten VO schatten het niveau van leerlingen lager in dan in 2021. Er wordt 59% van de docenten geen gebruik gemaakt van een leerlijn digitale geletterdheid, met name in de niveaus HAVO/VWO/Gymn is dit aantal hoog. Het aantal docenten dat geen aandacht besteed aan digitale geletterdheid is toegenomen i.p.v. afgenomen. Slechts 33% van de docenten is ervan op de hoogte dat digitale geletterdheid onderdeel van het curriculum gaat worden.

Het inhoudelijke aanbod tussen de verschillende niveaus is anders, in het praktijkonderwijs is er meer aandacht voor digitale veiligheid en in het HAVO/VWO/Gymn meer aandacht voor innovatie en AI. Er is in 2023 t.o.v. 2021 meer tijd vrijgemaakt (ook op bestuurlijk niveau) om digitale geletterdheid te ondersteunen. Van de docenten vindt 41% dat er niet planmatig gewerkt wordt aan digitale geletterdheid, toch heeft driekwart van de scholen één of meerdere personen die zich hiermee bezighouden. Rond de 10% van de VO-scholen meet de voortgang van leerlingen.

Er zijn voor deze monitor in het VO 3697 respondenten gehoord.

Bron: DUO (2023), Monitor digitale geletterdheid in het PO en Monitor digitale geletterdheid in het VO. ECP. De uitkomsten van deze monitor zullen binnenkort gepubliceerd worden.

2.2 Quickscan 2022

Om inzicht te krijgen in de behoeften van het onderwijs is in 2022 een quickscan uitgevoerd. Er zijn 1010 respondenten voor PO en 1022 respondenten voor VO gehoord. Zij beschrijven een aantal belangrijke knelpunten:

Top 5 - Leerkrachten Primair onderwijs	Top 5 – Docenten Voortgezet onderwijs
1. Tijd/druk lesprogramma (29%)	1. Gebruik goede bronnen/kritische houding/ herkenning fake news (22%)
2. Eigen kennis digitale geletterdheid (17%)	2. Basisvaardigheden leerlingen bij de omgang Met programma's van Office/Word/Excel (16%)
3. Tekort aan juist lesmateriaal/leermiddelen over digitale geletterdheid (13%)	3. Ontbreken van (les)tijd (15%)
4. Onvoldoende goede devices op school (13%)	4. Eigen kennis digitale geletterdheid (9%)
5. Kinderen niet kritisch/niet bewust van gevaar op internet (11%)	5. Onvoldoende goede devices/faciliteiten op school (8%)

In het PO en VO werden specifiek deze knelpunten benoemd:

- te weinig tijd voor digitale geletterdheid
- ontbreken van een goede leerlijn
- ontbreken van goed lesmateriaal
- deskundigheid
- ontbreken van een visie

Als hulpmiddelen die hierop volgen worden dus een goede methode of lesmateriaal genoemd, meer onderwijstijd, een duidelijke leerlijn en deskundigheidsbevordering. De behoefte aan praktische handvatten en beter lesmateriaal is groot. Een centraal overzicht welk lesmateriaal op de markt is kan hierin ondersteunen.

2.3 Netwerkscan 2023

Er is ook een netwerkscan uitgevoerd om te inventariseren welke partijen kunnen bijdragen aan de implementatie van digitale geletterdheid. Er zijn 45 respondenten geweest die de vragenlijst hebben ingevuld. De respondenten zijn onderwijsadviseurs, digicoaches, ontwikkelaars/uitgevers, bibliotheken, onderzoeksinstituten of stichtingen die zich richten op het thema. Zij hebben ook aangegeven welke knelpunten zij zien.

Deze partijen kunnen bijdragen in het vergroten van expertise en deskundigheid, de ondersteuning van leraren, leermaterialen en bewustwording. Zij zien de expertise van onderwijspersoneel als grootste knelpunt.

3. Gewenste ondersteuning - aanbod

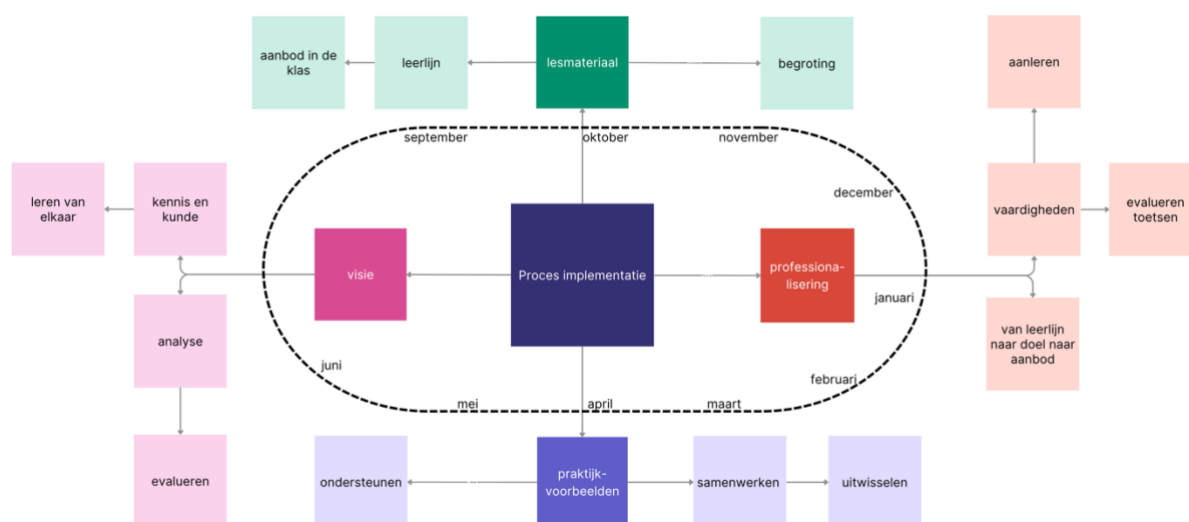
3.1 Wat zijn de wensen?

Uit de monitor en quickscan blijkt dat er behoefte is aan:

- **Een goede en duidelijke leerlijn**
Dit is iets dat SLO op dit moment aan het ontwikkelen is, in het najaar van 2023 zal deze leerlijn beschikbaar zijn.

- **Een plek waar lesmateriaal overzichtelijk op een rij staat, gekoppeld aan de leerlijn**
Respondenten geven aan dat ze naast commercieel aanbod van uitgeverijen ook eigen materiaal (open leermateriaal) gebruiken. Er is een versnipperd overzicht van het lesmateriaal (Wikiwijs, Netwerk Mediawijsheid, ...), dit is wel een expliciete wens.
- **Praktische handvatten**
Er worden op dit moment nog geen structurele evidence informed gebruikerservaringen en praktijkvoorbeelden van scholen gedeeld, deze kunnen ondersteunend zijn in de professionalisering.

Aan de hand van gesprekken met O2G2 (Bestuur openbaar onderwijs groningen, Koen Bouter) is een model vormgegeven waar deze onderdelen een plaats kunnen krijgen. Dit model kan ondersteunen om digitale geletterdheid te implementeren. Het is een visuele weergave van een jaarcyclisch proces om vernieuwing te implementeren, zoals dat al jaren op scholen op verschillende thema's wordt gedaan.

Figuur: cyclische procesaanpak digitale geletterdheid, bron ECP

In dit ontwikkelde model komen visie, lesmateriaal, professionalisering en praktijkvoorbeelden aanbod. Het is een cyclisch model waarin al deze onderwerpen jaarlijks terugkomen om te komen tot optimale implementatie van digitale geletterdheid.

- **Visie**
Het is essentieel om een visie op digitale geletterdheid te ontwikkelen, zowel op bestuursniveau tot aan het niveau van de klas. Door samen een visie te ontwikkelen kan helder omschreven worden waarom en welke aspecten van digitale geletterdheid voor de doelgroep essentieel zijn. Welke kennis en kunde leren wij aan en waarom? Jaarlijks kan bekeken worden of deze visie voldoende wordt uitgedragen in het aanbod.
- **Lesmateriaal**
Om digitale geletterdheid aan te bieden aan de leerling is lesmateriaal noodzakelijk. Dit kan eigen gemaakt materiaal zijn, maar ook materiaal van een uitgeverij. Op dit moment worden door SLO nieuwe leerlijnen ontwikkeld voor digitale geletterdheid. Het lesmateriaal zal bij deze leerlijnen moeten aansluiten, want digitale geletterdheid wordt een verplicht onderdeel

in het curriculum. Om leer materiaal te kunnen voorzien is het ook essentieel om dit in de begroting op te nemen.

- **Professionalisering**

Om leerlingen vaardigheden te leren, zullen ook de leerkrachten zelf digitaal geletterd moeten zijn. Zij beschikken op dit moment vaak nog niet over deze vaardigheden en zullen dit nog moeten leren. Er zal in kaart gebracht moeten worden hoe het staat met de vaardigheden (nulmeting) om een plan op maat te maken voor de professionalisering.

- **Praktijkvoorbeelden**

Er zijn in het land diverse goede voorbeelden hoe scholen werken aan digitale geletterdheid of zorgen voor professionalisering van de leraren. Scholen kunnen meer dan nu van elkaar leren. Het delen van de visie, lesmateriaal, professionaliseringsmogelijkheden en praktijkvoorbeelden kan andere scholen veel inspiratie bieden voor de implementatie.

In een jaarcyclisch proces komen de verschillende aspecten op alle niveaus aan bod. Op:

- **macroniveau** - nationaal niveau - is het advies om dit landelijk (bijvoorbeeld binnen het expertisepunt digitale geletterdheid) te organiseren.
- **mesoniveau** - het bestuursniveau - is het belangrijk dit planmatig en gestructureerd te begeleiden.
- **microniveau** - het niveau van school en klas - gaat het om de praktische implementatie, professionalisering van leraar, aanleren van kennis en vaardigheden aan de leerling met passend lesmateriaal en dit alles op basis van een goede visie op onderwijs.

Het werk en de uitdaging ligt in de scholen, als deze door het meso- en macroniveau goed ondersteund worden, dan kunnen zij deze uitdaging aan. In dit advies komen nu de verschillende blokken uit dit proces aan bod en beschrijven we op welk niveau er welke bijdrage kan worden geleverd en daarna beschrijven we welke partijen hieraan kunnen bijdragen. Als het een advies betreft, staat dit in een kader weergegeven.

3.2 Ondersteuning macroniveau - expertisepunt digitale geletterdheid en ondersteunende partijen

Op landelijk niveau wordt op dit moment het expertisepunt digitale geletterdheid (EPDG) opgericht. In dit advies wordt beschreven wat, op basis van de uitkomsten van de monitor en quickscan, in ieder geval van belang is om voor het onderwijs in te richten bij het EPDG.

In het masterplan basisvaardigheden van OCW staat beschreven dat het doel is iedere leerling digitaal geletterd te krijgen in het funderend onderwijs. Op dit moment zijn de leerlingen onvoldoende digitaal geletterd en er zijn grote verschillen tussen scholen geconstateerd. Het doel van het expertisecentrum digitale geletterdheid is leerlingen en leraren digitaal geletterd maken en de verschillen tussen scholen verkleinen of opheffen. Dit kan door digitale geletterdheid ingebed te krijgen op de scholen en de samenwerking tussen scholen en andere partijen te stimuleren. De doelgroep die OCW benoemt in de opdracht voor het EPDG is niet alleen de bestuurder of de onderwijsprofessional, maar ook de lerarenopleider. Samen met partijen om het onderwijs heen wordt zo gebouwd aan een duurzame ondersteuningsstructuur om op korte en lange termijn de professionele ontwikkeling van huidige (en toekomstige) onderwijsprofessionals blijvend te stimuleren. Het uitgangspunt in het po is het volledige leergebied in samenhang geïntegreerd aan te bieden, het uitgangspunt in het vo is

vakintegraal waar mogelijk en vakspecifiek waar nodig. Professionalisering is hierbij een heel belangrijk aandachtspunt.

Vanuit het expertisepunt kan aan de hand van bovenstaand procesmodel in kaart worden gebracht hoe de ondersteuning er uit kan zien:

- **Visie**

Het uitgangspunt dat vakintegratie waar mogelijk de wens is, is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten (bron: <https://wij-leren.nl/vakintegratie-kennis-verbinden.php>) en dit is de basis voor de visie op implementatie van digitale geletterdheid. Uit de monitor blijkt dat de scholen lang nog niet zo ver zijn en soms zelfs niet eens een start hebben gemaakt. Zij geven zelf ook aan dat ondersteuning bij het vormen van een visie gewenst is. Het visiespel van SLO is bijvoorbeeld een mooie tool om hieraan te werken, maar ook [Kennisset heeft veel informatie](#) en het spel van Edux onderwijsadviseurs wordt ook als waardevol benoemd. Ook geeft het onderzoek MYRA veel inzichten om de implementatie op op te bouwen.

Advies is om de visieontwikkeling en mogelijke tools via het expertisepunt breder onder de aandacht te brengen. Daarnaast zijn er meer tools en partijen (bijvoorbeeld de onderwijsadviesbureaus aangesloten bij OON of het Netwerk Mediawijsheid) die onderwijsinstellingen op bestuurs- of schoolniveau kunnen ondersteunen in het vormen van een visie op digitale geletterdheid. Door deze een platform te geven op het EPDG kunnen scholen kiezen welke manier van visieontwikkeling bij hen past.

- **Lesmateriaal**

Uit de monitor blijkt al opeenvolgende jaren dat er een grote behoefte is aan het inzicht in beschikbaar lesmateriaal, zowel gesloten als open. Er is op het gebied van digitale geletterdheid veel materiaal ontwikkeld. Enerzijds complete methodes op basis van de huidige leerlijn (zoals bijvoorbeeld Digit, Basicly en het materiaal van FutureNL) en anderzijds veel open lesmateriaal op bijvoorbeeld Wikiwijs of zelf gemaakt materiaal. Toch is het voor de gemiddelde onderwijsprofessional niet eenvoudig goed lesmateriaal, gekoppeld aan de landelijke leerlijnen, te vinden. Ook is de verwachting dat scholen op dit moment afwachten tot de nieuwe conceptkerndoelen er zijn in het najaar van 2023 voordat ze nu structureel nieuwe materialen gaan kiezen of inzetten voor het aanbod van digitale geletterdheid.

Advies is om straks op basis van de vernieuwde leerlijn materiaal gemetadateerd aan te bieden, starten met metadatering op subdomein. Vervolgens kan een verdieping gemaakt worden tot op het niveau van doelzin of daaraan gekoppelde tags.

- **Professionalisering**

Leraren met de juiste kennis en vaardigheden zijn de basis voor een succesvolle aanpak. Een onderwijsinstelling kan een prachtige visie hebben en over het beste materiaal beschikken, maar zonder expertise bij de onderwijsprofessionals is dit niet veel waard. Hier zit ook een grote uitdaging. Door verschillende partijen goed het aanbod te laten vormgeven en dit op landelijk niveau in kaart te brengen, kunnen scholen keuzes maken welk aanbod bij hen past. Partijen zoals aangesloten bij OnderwijsOntwikkeling Nederland (OON) borgen de kwaliteit

door een keurmerk. Dit keurmerk is gebaseerd op ethische- en kwaliteitscriteria voor de geboden dienstverlening.

Er bestaat een Europees referentiekader voor digitale competenties van leraren (DigcompEDU) en ondersteunend personeel (Digcomp). Het iXperium van de HAN heeft een onderzoek gedaan naar de competenties en gedragsindicatoren onderwijs met ict voor docenten (bron: [Leren en lesgeven met ict](#)) zo is er een landelijk inzicht in de stand van zaken. Ook uit de monitor blijkt dat er nog veel slagen gemaakt worden om te komen tot een digitaal geletterd onderwijspersoneel. Dit start met bewustwording.

Advies is dat het EPDG in kaart brengt welke competenties noodzakelijk zijn om onderwijs te verzorgen in een digitaliserende maatschappij. Dan kan vervolgens in kaart worden gebracht welke partijen kunnen ondersteunen in het aanleren van deze vaardigheden. Daarnaast goede contacten onderhouden op Europees niveau, zodat ook hier gebruik gemaakt kan worden van de vele onderzoeken en inzichten op het gebied van professionalisering en competenties. Dit zijn enerzijds vaardigheden op het gebied van inhoud, maar ook leiderschapsvaardigheden om het proces goed te organiseren.

- **Praktijkvoorbeelden**

In alle opzichten kan het delen van praktijkvoorbeelden helpend zijn bij de implementatie. Binnen onderwijs neemt men nu niet vaak een kijkje over de schutting. Toch blijkt dat als ze dat kunnen doen, het effect vaak groot is. Doorkijkjes, geleerde lessen en praktijkvoorbeelden worden altijd goed ontvangen.

Advies is dat het expertisecentrum een plaats inricht voor het gestructureerd delen van praktijkvoorbeelden. Zo kan men in contact komen met elkaar en kan samenwerking gestimuleerd worden. Partijen zoals de AOb, vakvereniging I&I, de stichting digitale geletterdheid kunnen ondersteunen om deze 'good practices' op te halen en te beschrijven. Een manier waarop dit al jaren gedaan wordt is opgezet door Stichting Education Warehouse. Op www.delennemeteddie.nl zijn ook al vele voorbeelden te vinden van praktijkvoorbeelden op het thema van digitale geletterdheid. Advies is dat het EPDG deze partijen bij elkaar brengt en bekijkt hoe deze praktijkvoorbeelden gestructureerd opgehaald kunnen worden en gedeeld kunnen worden.

3.3 Ondersteuning mesoniveau - bestuursniveau

Uit gesprekken met verschillende besturen blijkt dat het organiseren van ondersteuning op het gebied van digitale geletterdheid niet eenvoudig is. Uit de monitor blijkt ook dat er nog lang niet structureel op iedere school een coördinator is. Het is dus ook de vraag of ieder bestuur er wel van doordrongen is dat het tijd is om aan de slag te gaan met digitale geletterdheid.

Het bovenstaande proces is beschreven om op bestuursniveau digitale geletterdheid te ondersteunen. Openbaar Onderwijs Groningen (O2G2) heeft veel ondersteunend materiaal ontwikkeld om dit proces te ondersteunen en in kaart te brengen. Zo hebben meer besturen dit gedaan. Ook hier kan dezelfde indeling gehanteerd worden:

- **Visie**

Het is belangrijk dat er inzicht, bewustwording en sterk leiderschap wordt ontwikkeld om digitale geletterdheid structureel een plaats te geven bij besturen. Vanuit goed leiderschap wordt gestart met het formuleren van een visie op digitale geletterdheid, vanuit de visie op onderwijs. Maar dat betekent niet dat een bestuurder gaat zitten en een visie formuleert, zoals ook uit de werkzaamheden in Groningen blijkt is het zaak deze gezamenlijk met de scholen op te stellen. De verschillende tools die beschikbaar zijn kunnen hierin ondersteunen.

- **Lesmateriaal**

In het basisonderwijs is iets meer dan de helft van de leerkrachten op de hoogte dat digitale geletterdheid een verplicht onderdeel in het curriculum gaat worden, in het voortgezet onderwijs is dit slechts 33%, dit blijkt uit de monitor van 2023. Het aantal leraren dat aandacht besteed aan digitale geletterdheid is afgenomen in plaats van toegenomen. Dit kan ermee te maken hebben dat leraren het online werken tijdens de lock-downs betitelen als werken aan digitale geletterdheid. Leraren schatten ook het niveau van leerlingen nu lager in. Meer dan de helft van de scholen maakt geen gebruik van een leerlijn of gestructureerd lesmateriaal zo blijkt uit de monitor. Dit zijn zorgwekkende cijfers en betekent dat er vanuit de besturen meer sturing moet komen op een structurele inbedding van een aanbod. Een bestuurder kan vaak weinig invloed uitoefenen op welk materiaal op welke manier wordt aangeboden, maar kan wel kwaliteitscriteria met de scholen vaststellen waarnaar de scholen het aanbod vormgeven. Door ook in de begroting ruimte in te lassen voor de aanschaf van materiaal en het vrijroosteren van personeel om goede lessen te ontwikkelen, stimuleert een bestuur de ontwikkeling. Ook blijkt uit de praktijk dat het heel helpend is om dit projectmatig aan te pakken. Er zijn diverse besturen (O2G2, Stichting Klasse, JongLeren, Innovo, Opspoor en Visio) die goed aan de weg timmeren op dit vlak.

- **Professionalisering**

Professionalisering op bestuursniveau valt of staat met leiderschap en projectmatig werken. Dit blijkt ook uit de werkwijzen bij de besturen die het wel goed lukt om digitale geletterdheid een structurele plaats te geven in het leren. Ook op dit vlak zijn er veel ondersteunende partijen als het bestuur de expertise zelf niet in huis heeft. Veel besturen zijn ook bereid om hun expertise te delen, inzicht te geven in de processen. Het inzichtelijk maken van de processen van de besturen en hoe zij dit projectmatig en op het gebied van leiderschap aanpakken, kan ook andere besturen helpen om zich op dit vlak te professionaliseren. Er is behoefte aan diepgaander inzicht en overzicht. Inzicht door nulmetingen en overzicht in welke competenties essentieel zijn.

- **Praktijkvoorbeelden**

De voorbeeldige besturen zijn op een aantal vlakken al aangehaald. Door hun praktijkvoorbeelden te delen, kan van elkaar geleerd worden. Zo kunnen ook regionaal samenwerkingen ontstaan. De stichting Digitale geletterdheid wil op dit vlak besturen en scholen ook ondersteunen door praktijkvoorbeelden op een landkaart te zetten en zo regionale samenwerking te bevorderen. Het bestuur van deze stichting bestaat uit personen die de implementatie binnen hun bestuur of school planmatig hebben aangepakt. Ook zijn er diverse partijen in de private sector (adviesbureaus van OON en ICT-bedrijven via NL Digital) die in deze verspreiding kunnen voorzien.

3.4 Ondersteuning microniveau - schoolniveau

De monitor onderzoekt vooral de stand van zaken op schoolniveau. Met een enorm bereik onder leraren is de uitkomst zorgwekkend. Leraren vinden de noodzaak van het aanbieden van digitale geletterdheid niet groot, er wordt geen gebruik gemaakt van een leerlijn of leerdoelen, vorderingen worden amper in kaart gebracht en in het VO is het aantal docenten dat geen aandacht geeft aan digitale geletterdheid zelfs toegenomen (bron Monitor digitale geletterdheid 2023).

Positief is wel dat men wel meer aandacht wil geven aan digitale geletterdheid, er is behoefte aan concreet materiaal en men wil graag ondersteund worden door oa. landelijke kennisnetwerken en uitgeverijen. Knelpunten die gegeven worden zijn tijdgebrek, onvoldoende basisvaardigheden, het ontbreken van een leerlijn, ontbreken van een visie en onvoldoende lesmateriaal.

Op schoolniveau is dezelfde indeling van belang, waarbij ook leiderschap vanuit bestuur en directie hierin essentieel is. Als een school niet weet waar of hoe te starten, is het doen van een nulmeting of het in kaart brengen van de startsituatie essentieel. Daarna kan aan de verschillende onderdelen gewerkt worden:

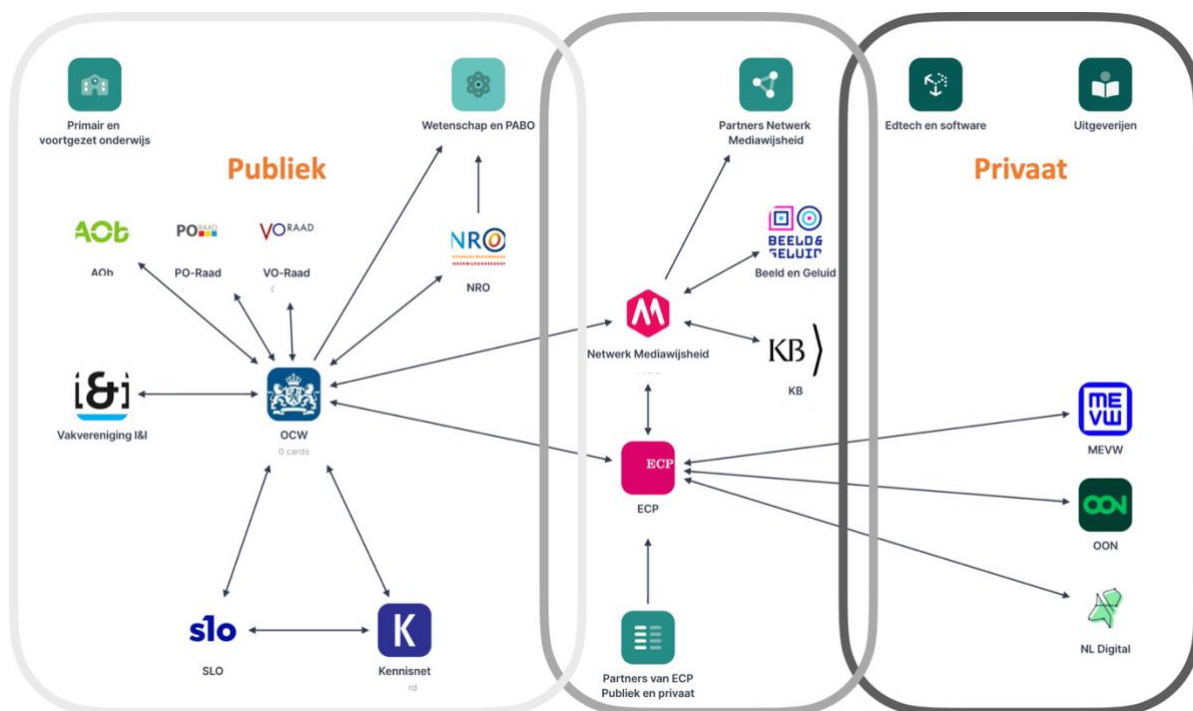
- **Visie**
Iedere school heeft een visie op onderwijs. Een visie op digitale geletterdheid zou hier een afgeleide van moeten zijn. Een visie, ook voor een deelgebied als digitale geletterdheid, stel je gezamenlijk op. Niet top-down, maar in samenwerking met het team. Zo ontstaat draagvlak.
- **Lesmateriaal**
Uit de monitor blijkt nu al voor het tweede en in PO zelfs derde jaar op rij dat er grote behoefte is aan lesmateriaal. Vaak wordt gesteld dat er al heel veel lesmateriaal is. Probleem is dat de gemiddelde leraar dit niet goed kan vinden, tenzij op schoolniveau gekozen is voor een structurele methode, en dat als het materiaal er al is er vaak weinig inzicht is hoe dit vakoverstijgend ingezet kan worden. Een hele grote bron van materiaal is te vinden in het Netwerk Mediawijsheid. Dit is niet alleen lesmateriaal, maar beschrijft vaak ook de werkwijze. Ook zullen diverse educatieve uitgeverijen de komende jaren op basis van de nieuwe leerlijnen gestructureerd materiaal gaan aanbieden voor de scholen.
- **Professionalisering**
Dat professionalisering essentieel is bij de inzet van het lesmateriaal in de praktijk, is al meerdere malen benoemd. Om het onderwijs hierin te ondersteunen zijn vele partijen actief waarop een beroep gedaan kan worden, zoals de leden van OON. Ook in de nabije regio van een school zijn publieke partijen actief, denk bijvoorbeeld aan de bibliotheek die vaak een goed aanbod heeft voor leraren of zelfs leerlingen. Landelijk kan het Netwerk Mediawijsheid hierin goed ondersteunen.
- **Praktijkvoorbeelden**
Er zijn in Nederland al heel veel scholen met goede voorbeelden. Vaak wil je niet alleen een voorbeeld lezen, maar kom je ook in contact of neem je een kijkje in die andere school. Door praktijkvoorbeelden gestructureerd in kaart te brengen, kan samenwerking tot op de werkvloer op gang komen. Hier kunnen verschillende partijen goed in ondersteunen.

4. Samenwerkende partijen

4.1 Mogelijke schets van oplossing en samenwerking

Met het grote netwerk aan betrokken partijen met hun achterban en zoals partijen die zich gemeld hebben bij de quickscan, is het mogelijk om (deels)aan bovenstaande wensen bij te dragen. In dit hoofdstuk worden deze partijen ingedeeld in verschillende categorieën om zo zichtbaar te maken hoe de ondersteuningsstructuur er uit kan komen te zien en wie hierin een rol speelt

De partijen waarmee ECP deze ondersteuningsstructuur samen zou kunnen vormgeven, zijn:

De basis van dit model is het funderend onderwijs. Aan de zijde van onderwijs staan vertegenwoordigers van deze sector: onderwijsbond AOb, vakverenigingen (bijvoorbeeld I&I) en de sectorraden PO-Raad en VO-Raad.

De uitvoerende organisaties rondom het EPDG zijn SLO en Kennisnet. Met Kennisnet als uitvoeringsorganisatie is er ook een lijn naar het groeifondsprogramma Impuls open leermateriaal. In de publieke sector zijn ook het NRO met daarin verbinding naar wetenschap en lerarenopleidingen.

In het neutrale gebied bevinden zich diverse partijen. Denk aan Netwerk Mediawijsheid met daaraan gekoppeld Beeld & Geluid, de Koninklijke Bibliotheek, maar ook uitvoerende stichtingen zoals Stichting Digitale Geletterdheid, Education Warehouse en Bureau Jeugd en Media.

In het private domein bevinden zich de educatieve uitgeverijen vertegenwoordigd door MEVW, de adviesorganisaties vertegenwoordigd door OON en NL Digital.

Als we deze partijen verdelen naar de vier onderdelen van het model dan kunnen de partijen op de volgende onderdelen ondersteunen met producten, informatie en diensten:

- **Visie**
Kennisnet, SLO, NRO, PO-Raad, VO-Raad, Netwerk Mediawijsheid, OON
- **Lesmateriaal en leerlijnen**
Kennisnet, SLO, Impuls open leer materiaal, MEVW, vakverenigingen, Netwerk Mediawijsheid, Beeld & Geluid, Koninklijke bibliotheek, NL Digital
- **Professionalisering**
Kennisnet, SLO, Wetenschap en lerarenopleidingen, OON, Bureau Jeugd & Media, Netwerk Mediawijsheid, Koninklijke Bibliotheek, ECP, PO-Raad, VO-Raad, vakverenigingen, AOb
- **Praktijkvoorbeelden**
Alle genoemde partijen en vanuit de praktijk partijen als Education Warehouse, Stichting Digitale Geletterdheid.

4.2 Uitvoering

De Klanbordgroep Digitale Geletterdheid heeft bovenstaande bevindingen en advies samengesteld en deze is toegankelijk voor het netwerk. Ook de kwartiermaker van het EPDG kan deze ter harte nemen voor de aanpak van het EPDG. ECP en de partners die hebben meegewerkt aan dit advies staan waar nodig en relevant open voor samenwerking rondom de implementatie van digitale geletterdheid in het onderwijs. Met name wanneer het organiseren van publiekprivate samenwerking de implementatie van digitale geletterdheid in het onderwijs kan bevorderen.